
Tilen ŠTAJNPIHLER BOŽIČ*

URAVNOTEŽEVANJE (SODNE) OBLASTI: RAZUMEVANJE VLOGE SPOLA V SODSTVU**

Povzetek. V strokovnem, političnem in širšem javnem diskurzu pri nas se neuravnotežena spolna sestava na sodiščih v zadnjem desetletju sporadično vzpostavlja kot problem. Opozorila na račun naraščajočega števila sodnic v primerjavi s številom sodnikov, pogosto označena kot feminizacija sodstva, prihajajo v valovih in oscilirajo glede teže in dometa, ki ga imajo v strokovni in laični javnosti. V članku so strnjeno obravnavani ključni teoretični argumenti, povezani zlasti z vrednoto raznolikosti oz. diverzitete, na podlagi katerih je mogoče osnovati argumentirano in na dejstvih osnovano razpravo o potrebi po spolni uravnoteženosti v tem kontekstu. Z apliciranjem teh argumentov na stanje na terenu, kot se je v zadnjih desetletjih oblikovalo pri nas, želi članek med drugim pokazati, kaj o ključnih parametrih, ki uokvirjajo te družbene in pravne procese v Sloveniji, zares vemo, ter na katerih mestih gre bolj za ugibanje in bi bilo na mestu več previdnosti pri pozivih k sprejemanju raznovrstnih ukrepov za spremembo obstoječega stanja.

Ključni pojmi: sodstvo, sodišča, uravnotežena zastopanost spolov, feminizacija, raznolikost, enakost spolov, legitimnost.

UVOD

V prelomnem članku je Martin Shapiro (1964) na presečišču teorije prava, politične filozofije, politologije in sociologije prava prepoznal nastajanje novega pristopa k razumevanju prava, ki ga je razglasil za politično pravoznanstvo. V središče tega intelektualnega gibanja je po vzoru ameriškega pravnega realizma postavil sodišča oziroma naziranja in vedenje sodnic in sodnikov v tem institucionalnem okolju.¹ V besedilu med drugim zapiše:

* Dr. Tilen Štajnpihler Božič, izredni profesor, Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani, Slovenija, e-pošta: tilen.stajnpihler@pf.uni-lj.si.

** Izvirni znanstveni članek.
DOI: 10.51936/tip.61.4.1031

¹ K temu je treba že v izhodišču dodati opozorilo, da to ni edino izhodišče za razumevanje sodišč kot političnih igralcev (za strnjen pregled raznolikih pristopov v literaturi, ki obravnava sodišča in politiko, gl. npr. Rehder 2007). Za drugačno izhodišče pri obravnavanju t. i. političnega pravoznanstva glej npr. (Loughlin 2017).

Jedro političnega pravoznanstva je podoba sodišč kot političnih ustanov in sodnikov kot političnih igralcev. [...] Sodniki zasedajo mesto ob komisarjih, poslancih, uradnikih, mestnih svetnikih in tehničnih delavcih, ki sprejemajo politične odločitve v okviru vladanja. (Shapiro 1964, 296)

Če navedeno misel vzamemo kot izhodišče te razprave, je nemara bolj razumljivo, zakaj se tudi, ko gre za izvrševanje sodne oblasti, občasno pojavi vprašanje (ne)uravnoteženosti njene personalne sestave. Zamisli o uravnoteževanju sodstva pri nas najpogosteje srečamo v kontekstu razprav o (svetovno)nazorskih pogledih sodnic in sodnikov, njihovi (sodni) ideologiji, vrednotni pluralnosti, pri čemer je pretežni del intervencij v tem kontekstu osredotočenih na ustavno sodišče (Avbelj 2019; Petrič 2016, 178–79). V tem okviru nosilci sodne oblasti niso brezosebni avtomati, temveč ljudje iz mesa in krvi, ki so prek svoje miselne, mnenjske, nazorske različnosti neposredno vpeti v polje političnega, kjer pa naj bi jih vendarle vodile vrednote, »ki so skupne, ki združujejo in ki so nazorsko in ideološko nevtralne« (Zobec 2014, 40). Zato naj bi bila uravnotežena nazorska zastopanost na sodiščih ključnega pomena:

Če, zatekajoč se k domnevni objektivnosti, neideološkosti ali izključni strokovnosti ustavnih sodnikov, na ustavno sodišče imenujemo zgolj ali pretežno sodnike iz posameznega ideološkega bazena, vzpostavimo tako imenovani ideološki ali svetovnonazorski monizem. [...] V takem ideološko homogenem balončku, morda celo tudi v benignem nezavedanju konkretnih sodnikov, (lahko) dobi ideologija večji vpliv na sodno odločanje, kot je to primerno ali celo že pravno dopustno. (Avbelj 2019, 461)

Vprašanje uravnoteževanja v sodstvu pa se občasno pojavi tudi v drugačnem kontekstu. V nadaljevanju se bom osredotočil na enega od takšnih primerov, v katerem se (ne)uravnotežena sestava na sodiščih vzpostavlja kot problem, kjer se prizadevanja za utrditev sodniške neodvisnosti in drugih standardov kakovosti v sodstvu srečajo s politiko enakosti spolov. V tem okviru sodstvo – čeprav pogosto ne povsem izrecno in neposredno – prepoznamo kot eno od prizorišč na širokem polju družbene moči, na katerem naj bo pozornost med drugim usmerjena k morebitnemu neravnovesju žensk in moških na položajih odločanja in ukrepom, ki so potrebni, da to spremenimo. »Urnatežena zastopanost žensk in moških v političnem in javnem odločanju je bistvena za dobro delujočo demokracijo« (Council of Europe 2018), del katere je tudi sodstvo, ki v tem smislu ostaja ena od ključnih političnih ustanov iz uvodnega navedka.

V zadnjem desetletju se vprašanje uravnoteženosti v tem kontekstu pri nas sporadično pojavlja v strokovnem, političnem in širšem javnem diskurzu, kjer ga pogosto označuje parola feminizacija sodstva. Opozorila na račun naraščajočega števila sodnic v primerjavi s številom sodnikov prihajajo v valovih in nihajo glede teže in dometa, ki ga imajo v strokovni in laični javnosti, pri tem pa se v

ospredje običajno prebijejo (le) najglasnejši in najostrejši glasovi, ki pogosto ponujajo rokohitrsko analizo dejanskega stanja in preroške rešitve.

Socialno-psihološke posledice splošnega upadanja testosterona pa so ta čas že endemične, samo videti jih je treba. [...] V pravi splošni sliki se to kaže v feminizaciji poklica, ki je bil prej značilno moški, saj je pravo kot virtualna realnost neposreden izraz mentalitete tistih, ki so ga izvirno ustvarili. Pomanjkanje moške odločnosti pri odločanju o zadevah med drugim povzroča tudi famozne sodne zaostanke. [...] Povsod po Evropi pa smo zadnjih 40 let priča progresivne feminizacije pravosodja, prvič, in, drugič, kolapsa pravosodnih sistemov točno v korelaciji s feminizacijo pravosodja.
(Zupančič 2013, 67–68, 99)

Navedeni odlomek izpostavljam, ker dobro ponazarja banalizacijo diskurza o družbenem in pravnem pojavu, ki se uokvirja kot feminizacija sodstva, ki je povezana z neznosno lahkostjo sklepanja na podlagi navidezne samoumevnosti izhodiščnih premis. Argumenti v tem okviru namreč pogosto temeljijo na vprašljivih izhodiščnih predpostavkah in nepopolnih informacijah, ki so v tej razpravi podlaga za raznovrstne sklepe glede tega, kaj je pravzaprav problem in kako ga obravnavati. Začnemo s predpostavko, da za postavitev diagnoze zadoštuje jasna predstava o tem, kakšno je aktualno stanje, ko gre za spolno sestavo sodstva pri nas. Ob tem pogosto predpostavljamo, da poznamo razloge, ki so pripeljali do tega stanja – pa naj gre za upadanje testosterona ali druge (včasih bolj, drugič manj) prepričljive dejavnike, ki se omenjajo v tem kontekstu. Prav tako se včasih zdi, kot da je samoumevno, kakšne (negativne) učinke ima ta pojav, kot so npr. zgoraj omenjeni sodni zaostanki ali celo postopen kolaps pravosodnih sistemov po Evropi. To nas navsezadnje napelje tudi na sklep, da pravo pravzaprav razpolaga s primerim instrumentom, s katerim je mogoče ta problem nasloviti.

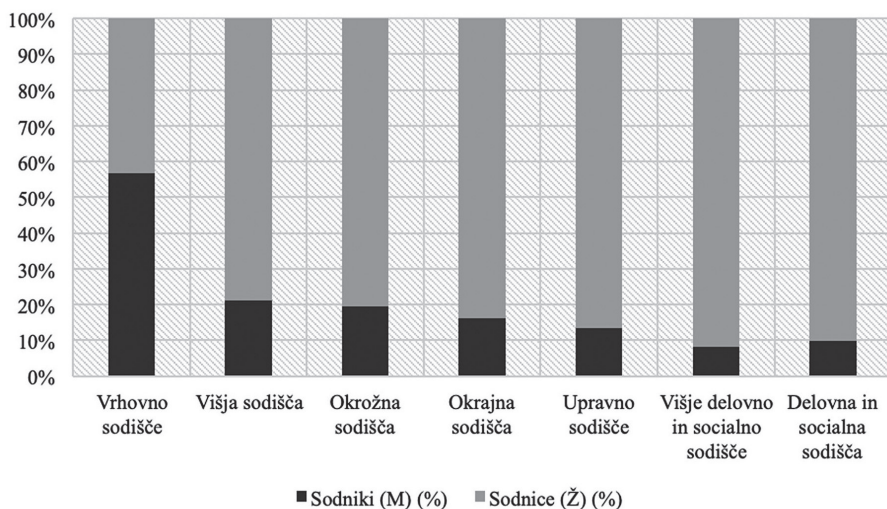
V nadaljevanju bom strnjeno obravnaval vsako od navedenih predpostavk, in sicer z namenom pokazati, kaj v zvezi s temi družbenimi in pravnimi procesi, ki uokvirjajo razpravo o spolni sestavi pravosodnih institucij pri nas, zares vemo in na katerih mestih morda bolj ugibamo. S tem želim začrtati parametre argumentiranja in na dejstvih osnovane razprave o pojavu t. i. feminizacije sodstva v Sloveniji in potrebi po spolni uravnoteženosti v tem kontekstu, mimo katerih ne moremo, če sprejmemo vsebinska izhodišča političnega pravoznanstva, kot sem jih strnjeno nakazal zgoraj.

RAZMERE NA TERENU V ŠTEVILKAH

Čeprav so podatki o spolni sestavi sodstva ves čas javno dostopni in občasno tudi medijsko izpostavljeni, je smiselno, da se v najprej na kratko ozremo na dejansko stanje, ki se problematizira, in situacijo umestimo v širši kontekst pravosodja oziroma pravniških poklicev v Sloveniji.

Graf 1 prikazuje aktualno stanje glede razmerja med sodniki in sodnicami po posameznih sodiščih v Sloveniji.

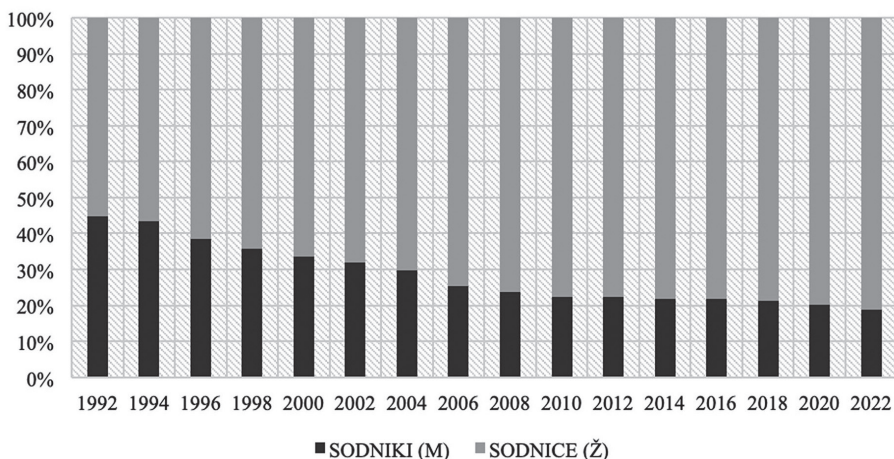
Graf 1: SODSTVO PO SPOLU (2022)

Vir: Sodna statistika 2022.

Iz prikazanih podatkov ni težko zaključiti, da so razmere v sodstvu pri nas daleč od želene uravnotežene zastopanosti žensk in moških, omenjene v uvodu. Kot je razvidno iz Grafa 2, se je takšno stanje postopno izoblikovalo v zadnjih 30 letih.

Graf 2: SODSTVO PO SPOLU (1992–2022)

Vir: Statistični letopis 1992–2013 in Sodna statistika 2001–2022.

Če strnjeno povzamem, lahko torej ugotovim, da je v številkah povprečen sodnik pri nas pravzaprav sodnica. A v tej na videz preprosti ugotovitvi se skriva mnogo več, kot se zdi na prvi pogled. V nadaljevanju članka bom obravnaval nekaj vprašanj, ki se odprejo pri vsebinski razčlenitvi stanja, kot se izriše zgolj na podlagi številke zgoraj. Na tem mestu pa izpostavljam le eno od pomembnih okoliščin, ki prikazane podatke umesti v širši kontekst.

Za celovito razumevanje situacije pri nas je treba razširiti pogled na razmere v celotnem pravosodju. Namreč, če usmerimo pozornost (tudi) k drugim tradicionalnim pravniškim poklicem, lahko opazimo, da je trend, ki sem ga zgoraj prikazal za sodstvo – v večji ali manjši meri – značilen tudi za ostale poklicne profile, ki ob sodnicah in sodnikih delujejo v okviru pravosodja in širše v pravem sistemu. V nadaljevanju zgolj v ponazoritev navajam nekaj osnovnih podatkov, ki kažejo na to.

Stanju v sodstvu so najbližje razmere na državnem odvetništvu. Konec leta 2022 je bilo med 109 pravicami in pravniki, zaposlenimi na Državnem odvetništvu RS, med katerimi veliko večino predstavljajo (višji) državni odvetniki in kandidati, več kot 85 % pravic (Državno odvetništvo Republike Slovenije 2023, 29–30). Po javno dostopnih podatkih² je delež žensk počasi, a vztrajno rasel tudi v okviru državnega tožilstva. Glede na informacije, pridobljene na zaprosilo od Državnega tožilstva RS za potrebe te raziskave, je bilo konec leta 2016 na državnotožilskih mestih skupno skoraj 69 % državnih tožilk. Po podatkih iz Imenika notarjev, notarskih pomočnikov in notarskih pripravnikov so bile v začetku leta 2024 na skoraj dveh tretjinah notarskih mest (65 %) notarke (Notarska zbornica Slovenije, 2024). Glede zastopanosti žensk in moških so razmere še najbližje uravnoteženemu stanju v odvetniškem poklicu, a tudi tu ni mogoče spregledati trenda postopnega naraščanja števila odvetnic. Po podatkih, ki so bili pred nekaj leti za potrebe te raziskave po zaprosilu pridobljeni od Odvetniške zbornice Slovenije, je bil delež odvetnic proti koncu leta 1991 okoli 30 %, do konca leta 2023 pa je narasel na nekaj več kot 47 % (Odvetniška zbornica Slovenije 2024). Glede na prikazano stanje je smiselno, da se navsezadnje obrnemo še k institucionalnemu kontekstu pravnega izobraževanja. Če primeroma pogledamo podatke o številu študentk in študentov, ki so uspešno zaključili študij na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, največji izobraževalni ustanovi, ki izvaja študijske programe na področju prava v Sloveniji, lahko prepoznamo enak trend, kot sem ga orisal zgoraj (Pravna fakulteta 2024). Če je bila zastopanost diplomantk in diplomantov do osamosvojitve še približno uravnotežena, se je razkorak kmalu po tem začel povečevati. Tako je na primer med letoma 1991 in 2012, ko se začnejo na Pravni fakulteti UL izvajati novi, bolonjski študijski programi, med vsemi, ki so zaključili predbolonjski diplomski študijski program Pravo, približno dve tretjini (68 %) diplomantk (prav tam).

² Podatki so zbrani iz Statističnih letopisov, ki jih je izdajal Statistični urad Republike Slovenije, za leta 1992–2013.

POMEN URAVNOTEŽENE ZASTOPANOSTI SPOLOV

Zakaj se stanje glede spolne sestave v pravosodju, kot sem ga orisal, označuje kot problem (pogosto pod oznako feminizacija sodstva)? Zaradi izrazitosti neravnovesja, če se omejimo na skupne številke, se zdi to vprašanje morda skoraj retorično, odgovor nanj pa samoumeven. A v nadaljevanju bom pokazal, da je ta vtis varljiv. Če pustimo ob strani spekulativne in »apokaliptične« teze o »posledicah splošnega upadanja testosterona« in »postopnem kolapsu pravosodnih sistemov v [...] korelaciji s feminizacijo pravosodja« (Zupančič 2013, 99), pravzaprav nimamo veliko zanesljivih informacij niti o razlogih, ki botrujejo takšnemu razvoju v pravosodju pri nas, niti o (negativnih) učinkih oziroma posledicah, ki naj bi jih takšno stanje prineslo, na podlagi katerih bi situacijo ovrednotili kot problem, s katerim se je treba ukvarjati. V Sloveniji ni niti obsežnih empiričnih raziskav niti teoretičnih znanstvenih refleksij, ki bi vprašanja zastopanosti spolov naslavljale posebej v kontekstu pravosodja. To je ena od ključnih ugotovitev, ki jih želim izpostaviti v tem članku.

Kljub temu pri obravnavanju tega vprašanja nismo brez opore. Pomagamo si lahko z dvema sorodnima kontekstoma, v katerih je vprašanje (ne)uravnotežene zastopanosti spolov bolj razčlenjeno. Prvič gre za domače raziskave glede enakosti spolov, ki niso osredinjene na sodstvo, in drugič, za razprave, v katerih se vprašanje (ne)uravnotežene zastopanosti žensk in moških obravnava specifično v sodstvu, a v drugih pravnih sistemih. Vendar, kot bom strnjeno ponazoril v nadaljevanju, bi morali biti v obeh primerih zaradi pomembnih razlik previdni pri postavljanju vzporednic s situacijo v sodstvu pri nas.

Slovenski kontekst

Najprej se lahko torej navežemo na izsledke številnih domačih družboslovnih raziskav, zlasti s področja sociologije (spola), pa tudi na ugotovitve, pridobljene v bolj aplikativnem okviru snovanja in izvajanja politike enakosti spolov v Sloveniji. V tem kontekstu najdemo oporne točke za razpravo o spolni sestavi sodstva na presečišču dveh problemskih sklopov. Prvič, pri obravnavanju vprašanja zastopanosti žensk in moških na položajih odločanja, predvsem v sferi politike, ki ob gospodarstvu velja za eno od družbenih področij, na katerem se razpolaga s par excellence vzvodom družbene moči (Gender Equality Index 2017, 45). Drugič, v zvezi s problemom vertikalne in horizontalne segregacije na trgu dela.

Čeprav sem v duhu političnega pravoznanstva sodstvo v izhodišču umestil med politične ustanove, je jasno, da se ustroj sodišč v marsičem razlikuje od drugih institucij v sferi politike, kot sta na primer predstavniško telo v funkciji zakonodajalca ali vlada kot del izvršilne veje oblasti. Prav tako sem sodnicam in sodnikom uvodoma pripisal sprejemanje političnih odločitev, a to še zdaleč ne pomeni, da se sodno odločanje pravzaprav ne razlikuje veliko od načina, na katerega na primer v parlamentu odločitve sprejemajo poslanke in poslanci. Po eni strani bi sodstvo sicer lahko opredelili kot večplastno, multifunkcijsko strukturo, domena katere se delno prekriva z domenama drugih dveh, političnih

vej oblasti (Guarnieri in Pederzoli 2002, 10–12). Po drugi strani pa se izvajanje sodne oblasti zagotovo razlikuje od izvajanja zakonodajne in izvršilne oblasti, ker je uokvirjeno z drugačnimi institucionalnimi, funkcionalnimi (McIntyre 2020), postopkovnimi in vrednotnimi določitvami (Whitehead 2014). Zaradi značilnosti v svojem ustroju in načinu delovanja (od načina imenovanja funkcionarjev sodne oblasti in visokih zahtev glede njihove strokovne usposobljenosti do relativno natančne zamejitve postopkovnih in vsebinskih meril njihovega odločanja), ki so tesno povezane zlasti s postulatoma neodvisnosti sodstva in nepristranskosti sojenja, so sodišča kot »zastopniki pravnega sistema« (McGuire 2006, 549) v drugačnem položaju, ko gre za oblikovanje javnih politik. Zato so sodišča tudi redko zajeta v razprave o pomenu uravnotežene zastopanosti spolov na področju politike (Council of Europe 2017; Gender Equality Commission 2017), kjer so sicer obravnavane druge demokratične institucije, kot so na primer predstavniška telesa na nacionalnem ali lokalnem nivoju, vladna telesa ali druge osebe javnega prava, politične stranke.³ Z drugimi besedami, argumente o pomenu uravnotežene zastopanosti žensk in moških na mestih odločanja v politiki težko samodejno prenesemo na področje sodstva, saj (lahko) imajo zaradi nakazanih razlik v tem institucionalnem kontekstu drugačno težo.

Zlasti če razširimo pogled na vse tradicionalne pravniške poklice v pravosodju, je mogoče t. i. feminizacijo sodstva obravnavati tudi v kontekstu spolne segregacije na trgu dela. Poklicna segregacija po spolu nikakor ni nov pojav. Kot izhaja npr. iz aktualnega nacionalnega programa za enake možnosti žensk in moških, je v Sloveniji »[z]aradi spolno pristranskega vrednotenja dela v spolno segregiranih dejavnostih [...] koncentracija žensk in moških v različnih sektorjih in dejavnostih eden od dejavnikov, ki pogloblja neenakosti med spoloma« (Državni zbor Republike Slovenije 2023). V okviru sociologije in drugih družboslovnih disciplin se tudi pri nas že dolgo naslavlja problem feminizacije nekaterih poklicev, kar vključuje tudi analizo dejavnikov, pod vplivom katerih se je takšno stanje izoblikovalo. V tem kontekstu primeroma spomnim zgolj na feminizacijo učiteljskega poklica (Milharčič-Hladnik 1995) ali poklicev v skrbstvenem sektorju (Hrzenjak et al. 2018).

Raziskovanje poklicne segregacije po spolu pri nas pa se doslej še ni posebej osredotočilo na tradicionalne pravniške poklice in postopne spremembe, do katerih je prišlo v zadnjih 30 letih, ki so spolno strukturo v pravosodju obrnile skoraj na glavo. A čeprav je številčno stanje glede spolne strukture na poklicnem področju v sodstvu danes zelo podobno tistemu, ki ga tradicionalno beležimo na primer v šolstvu (in nekaterih drugih poklicih), je družbeni kontekst, v katerem

³ »Spodbujanje uravnotežene zastopanosti žensk in moških pri odločanju« je eno od t. i. tematskih področij politike enakosti spolov, ki jih zajema trenutno aktualni nacionalni program za enake možnosti žensk in moških (Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2023–2030 (Državni zbor Republike Slovenije 2023)). Še v zadnjem nacionalnem programu, ki se je iztekel leta 2020 (Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 (Državni zbor Republike Slovenije 2015)), je med drugimi kazalniki s tega področja tudi število sodnic in tožilk.

se je takšno stanje oblikovalo in v katerem se vzdržuje, vsaj v določeni meri drugačen. Kot slikovito ugotavlja na primer Woodward (2002, 22):

Vsak sektor [...] ima specifične sektorske meje in dileme. Kontekst spreminjanja v sindikatu kovinske industrije je precej drugačen od tistega, v katerem deluje center za socialno delo ali Rdeči križ. Spol je le eden od elementov v organizacijski kulturi. Na odnose med spoloma vplivajo še druga razmerja moči in opredeljena vprašanja.

Poleg tega, kot strnjeno ugotavlja na primer Malleson (2003, 18), je biti sodnik oziroma sodnica v mnogih pogledih sicer res poklicna kariera; a drugače kot drugi strokovnjaki, na primer arhitekti ali zdravniki, so sodniki oziroma sodnice po svojem položaju udeleženi pri izvajanju oblasti. Zato na tem mestu velja podobno opozorilo kot v zvezi z (ne)uravnoteženo zastopanostjo žensk in moških na položajih družbene moči: ugotovitve o razlogih za spolno segregacijo v drugih poklicih ali dejavnostih bomo v celoti in samodejno težko prenesli na področje pravosodja.

(Ne)uravnoteženost na sodiščih drugod

Pri iskanju pomena uravnotežene zastopanosti žensk in moških posebej v okviru sodstva lahko izhajamo iz vrednotnih temeljev, ki so se v tem kontekstu uveljavili v mednarodnem prostoru, in se opremo na vsebinska izhodišča, do katerih sta se dokopali teorija in praksa v drugih državah. Kot izhodišče za nadaljnjo razčlenitev teh vidikov nam bo služila koncizno ubesedena misel Dermot Feenan (2008, 491):

Podzastopanost žensk na položajih v sodstvu v številnih državah je privedla do vrste razlogov oziroma utemeljitev za njihovo večjo zastopanost. Te vključujejo načelo enakih možnosti, reprezentativnost in v zadnjem času tudi potrebo po raznolikosti. Nekatere od teh temeljijo na širših argumentih, na primer na demokratični legitimnosti ali krepitvi zaupanja javnosti v sodstvo. Prav tako se je zatrjevalo, da bodo ženske izboljšale delovanje pravosodja, s tem ko bodo sodile drugače kot moški, s tem ko bodo prinesle drugačen glas, morda celo spremenile položaj žensk v pravu na splošno.

Raznoliki razlogi oziroma utemeljitve za uravnoteženo zastopanost spolov v sodstvu, ki jih povzema Feenan, so obravnavani v številnih strokovnih in strateških dokumentih in razčlenjeni v pravnosociološki literaturi. Kot daje slutiti tudi avtor v zgornjem navedku, se ti razlogi v zadnjih desetletjih tako ali drugače povezujejo z vrednoto oziroma načelom raznolikosti oziroma diverzitete (angl. diversity),⁴ kar bo v nadaljevanju članka tudi moje izhodišče pri njihovi podrobnejši razčlenitvi in aplikaciji na razmere v sodstvu pri nas.

⁴ V nadaljevanju besedila v tem kontekstu uporabljam izključno termin *raznolikost*. Čeprav se izvirnik »diversity« v različnih kontekstih prevaja npr. tudi kot »raznovernost« in na izvirniku osnovana »diverziteta«, se je v družboslovju v zvezi z vprašanji družbene (ne)enakosti, diskriminacije, vključevnosti itd. nesporno uveljavil izraz raznolikost. Podobno velja specifično za slovensko pravno terminologijo.

A še pred tem želim pozornost usmeriti k iztočnici na začetku zgornjega navedka, ki zlahka ostane spregledana in navidezno nima večjega pomena za razumevanje predstavljenih razlogov oziroma utemeljitev. Tako rekoč v vseh pravnosodnih sistemih, v kontekstu katerih so se v razpravah oblikovali vrednotni temelji, s katerimi je mogoče podpreti prizadevanja za uravnoteženo zastopnost spolov v sodstvu, so bile ženske v manjšini. To nas opozori na zgodovinsko genezo teh utemeljitev oziroma družbeni kontekst, v katerem so se oblikovale vrednotne predpostavke, na katerih je osnovana razprava o uravnoteženi zastopnosti spolov v pravosodju. Te zgodovinske in družbene premise izpostavijo pomembno okoliščino: tudi ko gre za zastopnost na mestih odločanja, neenakosti niso naključne, se torej ne pojavljajo slučajno v takšni obliki na nekaterih področjih in drugačni v drugih, in nevtralne, torej včasih v korist enih, drugič drugih (prim. Brubaker 2017, 35–47).

Razmere glede zastopnosti žensk v sodstvu se v zadnjih desetletjih niso spremenile samo v Sloveniji. Kot ugotavlja na primer poročilo Komisije Sveta Evrope za učinkovitost pravosodja (CEPEJ), zastopnost žensk in moških na sodiščih med državami v Evropi znatno variira, pri čemer je mogoče v nekaterih državah (na primer v Franciji, Luksemburgu, Madžarski, Romuniji, Latviji, Hrvaški, Srbiji) zaznati podoben trend kot pri nas (CEPEJ 2022a, 69–70). Raziskovalci in raziskovalke so ponekod že začeli naslavljeni vprašanja, ki se pri tem odpirajo (glej npr. Boigeol 2003, 2013; Duarte et al. 2014; Gómez-Bahillo et al. 2016). A ne glede na to temeljna premisa, na katero sem opozoril zgoraj, ostaja nespremenjena. Potreba po uravnoteževanju sodne oblasti, ko gre za vprašanje spola, torej (izvorno) izhaja iz prikrajšanega položaja žensk, to izhodišče pa zaznamuje razumevanje vsaj nekaterih razlogov oziroma utemeljitev, ki jih primeroma omenja Feenan v zgornjem navedku.

Paradigmatski okvir raznolikosti

Raznolikost, bodisi v deskriptivnem bodisi v preskriptivem pomenu, se v družboslovni literaturi pojavlja v raznovrstnih kontekstih in nima izostrenega pomena ali enoznačno opredeljene vloge oziroma mesta ob drugih vrednotnih temeljih ali družbenih pojavih. Tako govori na primer Davina Cooper (2004, 5) o politiki oziroma politikah raznolikosti, pri čemer ugotavlja, da imamo opravka z »normativnim in analitičnim prostorom«, ki ga ni mogoče enačiti z neko koherentno ideologijo ali posameznim političnim stališčem. Gre za »širok diskurzivni prostor« (Cooper 2004, 5), ki je nastal v posebnih družbenih, kulturnih in političnih razmerah osemdesetih in devetdesetih let prejšnjega stoletja. »Govorica raznolikosti« (angl. diversity talk), kot pravi ena od raziskovalk (Ringelheim 2008, 31), pa je dandanes razširjena v institucijah Evropske unije in v mnogih njenih državah članicah, kar je del trenda, ki ga je mogoče opaziti tudi v ZDA in drugod po svetu. Kot ugotavlja npr. Rackley, se raznolikost v tem kontekstu najsplošnejše uporablja kot »sopomenka za pestrost, drugačnost in različnost, v nasprotju z enotnostjo, istostjo, enoličnostjo« (Rackley 2013a, 505). Tudi ko gre

za institucije, je ključnega pomena njihova notranja heterogenost, ki se ugotavlja s »primerjalno oceno, ali so njeni člani v zadostni meri drugačni drug od drugega oziroma se med sabo na relevanten način razlikujejo« (Rackley 2013a, 505).

Kljub širokemu in pestremu diskurzivnemu prostoru raznolikosti se v nadaljevanju navezujem le na razmeroma omejen vidik teh razprav, kar v znatni meri zamejuje raznovrstnost in obseg upoštevanih argumentov in pomislekov. Prvič, raznolikost obravnavam le v institucionalnem kontekstu sodstva, ki se – kot sem ilustrativno nakazal zgoraj – v pomembnih vidikih razlikuje od drugih političnih ustanov in poklicnih profilov. Drugič, glede na to, da je v jedru tega članka (ne)uravnoteženost v personalni sestavi sodstva, je raznolikost razumljena zgolj v formalnem pomenu, kot formalna ali demografska raznolikost (Wald 2011; Malleson 2022), ki je konceptualno povezana z vprašanjem ustrezne zastopanosti oziroma številčnega predstavništva določenih družbenih kategorij. Tretjič, spekter raznolikosti v tem kontekstu bom omejil le na parameter spola. S tem bom pustil ob strani sicer pomemben vidik razprav o raznolikosti, povezan z vprašanji, katere družbene klasifikacije so pomembne v določenem institucionalnem kontekstu, kako široko razumeti raznolikost in kako zastaviti prizadevanja za doseg tega cilja (gl. npr. Lawrence 2010, 202).

V tem okviru, ki zamejuje sicer širok domet razprav o raznolikosti, je mogoče v literaturi prepoznati tri poglobitve skupine utemeljitev oz. razlogov, ki stojijo za prizadevanji za doseg raznolikosti v sodstvu (gl. npr. Rackley 2013b; Kenney 2013; Weinshall 2021; Hunter 2015; Malleson 2003; Albertyn 2014). Prvi od teh argumentov raznolikost povezuje s kakovostjo sojenja, drugi z demokratično legitimnostjo in zaupanjem v sodstvo, tretji pa s pravičnostjo v smislu enakosti (spolov).

»Drugačen glas« in kakovost sojenja

Prvi argument temelji na ideji, da ženske in moški v proces odločanja prinašajo različne vrednote, izkušnje in strokovne poglede, kar (lahko) vpliva tudi na potek sojenja, sodno odločanje in, širše, delovanje sodstva nasploh. Zato se ta pristop k razumevanju raznolikosti, osnovan zlasti na idejnih temeljih Carol Gilligan (1993) in drugih v okviru t.i. feminizma razlike (angl. *difference feminism*),⁵ v literaturi pogosto pojavlja tudi kot model »drugačnega glasu« (angl. *different voice*, glej npr. (Cain 1989, 200; Kenney 2013, 38; Hunter 2015, 125)). Strnjeno, ni torej povsem nepomembno, kdo je sodnik (Rackley 2013b, 165). To misel lahko najprej razumemo kot del širšega uvida v psihološke vidike sodniškega odločanja, pri katerem se na poseben način prepletajo objektivni in subjektivni dejavniki (Šugman Stubbs in M. Plesničar 2020). V tem kontekstu je spol eden od dejavnikov, ki vsaj v določeni meri obarva delovanje vsakega od nas, podobno kot svetovnonazorska usmeritev, in sicer tudi v institucionalnem

⁵ Prim. na primer z razčlenitvijo feministične misli v Čufar (2023, 336–39), kjer avtorica omenja tudi t. i. »diverzitetno fazo feminizma« (angl. *diversity stage of feminism*).

okolju, v katerem je nepristranskost temeljno vodilo (prim. npr. M. Plesničar, 2015, 122–23). V skladu s tem argumentom pa se spremenjena dinamika sodnega odločanja, ki je posledica raznolikosti v personalni sestavi sodišča, odraža tudi v širših, bolj sistemskih vidikih delovanja sodnega sistema, ki se tesno povezujejo tudi z drugimi, bolj »simbolnimi funkcijami« raznolikosti v sodstvu (Hale 2005, 288), ki jih bom strnjeno obravnaval v naslednjem odseku. Teoretično izdelan in razčlenjen argument v tej smeri mora prepričljivo pokazati ne le, da raznolikost po spolu (lahko) naredi razliko, temveč ustrezno utemlji tudi, da ta razlika pomeni pravzaprav izboljšanje (kot dober primer gl. Rackley 2013b, 165–98).

V tem kontekstu (lahko) raznolika sestava sodišča vpliva na različne razsežnosti: vpliva bodisi na proces sprejemanja odločitev bodisi se odraža v sami vsebini odločitev, sprejetih v sodnih postopkih (Gerapetritis 2016, 70). Po eni strani lahko torej spolno uravnotežena sestava sodišča izboljša kakovost izkušenj v sodni dvorani za različne udeležence sodnega postopka oziroma deležnike sodstva na sploh (npr. Hunter 2015, 123). A ne gre le za vpliv na dinamiko v sodni dvorani in siceršnjo komunikacijo s strankami in drugimi udeleženci postopka. Raznolikost pogledov in izkušenj, ki je posledica uravnotežene sestave sodišča, (lahko) prispeva h kakovosti sodniške deliberacije oziroma razpravljanja, tj. izboljša argumentativni proces, po katerem sodišče pride do odločitve (npr. Albertyn 2014, 265–67). Po drugi strani pa bi lahko ustrezna zastopanost sodnic in sodnikov igrala tudi močnejšo vlogo in – vsaj v nekaterih primerih – vplivala na izid zadeve, ki je pred sodiščem, tj. na samo vsebino odločitve (Wilson 1990).

V jedru gre za utilitaren, učinkovno naravnan argument, v skladu s katerim je raznolikost pomembna, ker posredno ali neposredno prinaša večstranske koristi za vse, ki so v različnih vlogah vpeti v družbene procese v okviru sodstva (Gerapetritis 2016, 64).

Kot slikovito ugotavljata Schultz in Shaw (2013, 29), pa je teza, da sodniki odločajo drugače kot sodnice, prerekana vsaj v tolikšni meri kot dilema, ali je človeška inteligenca v osnovi prirojena ali pa proizvod družbenega okolja. Prvi zadržek je empiričnega značaja. Za trditve, da spol sodnika oziroma sodnice zaznamuje postopek odločanja na sodišču in/ali vsebino sodniških odločitev, nimamo splošne in nedvoumne znanstvene potrditve v praksi. Rezultati številnih empiričnih raziskav glede tega vprašanja v različnih državah po svetu⁶ so – v najboljšem primeru – fragmentirani in nekoherentni ter kažejo izrazito nejasno podobo (glej npr. Schultz in Shaw 2013, liv–lvii; Dovi in Luna 2020, 791; Mack in Anleu 2012).⁷ Strnjeno, »prisotnost žensk v [...] sodstvu ima redko zaznaven empirični učinek na sodne izide; [v]endar redko ne pomeni nikoli« (Boyd et al.

⁶ Za strnjen pregled glej npr. Haire in Moyer (2019).

⁷ Pri nas je ena od redkih raziskav, v okviru katere je bilo med drugimi naslovljeno to vprašanje, raziskava Psihološki mehanizmi v kazenskem pravosodju: preizpraševanje objektivnosti (2019–2022), ki jo je financirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (evidenčna št. J5-1795) in so jo izvedli raziskovalke in raziskovalci Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani v partnerstvu s Pravno fakulteto Univerze v Ljubljani.

2010, 406). Le občasno in v omejenih kontekstih je bilo mogoče v raziskavah potrditi izhodiščne predpostavke glede razlik pri odločanju sodnic in sodnikov, kot na primer, da bodo sodnice bolj nagnjene k iskanju kompromisnih rešitev, bolj naklonjene ženskam v primerih razvez zakonskih zvez, izkazale večjo skrb za otroke, hitreje pripravljene ugotoviti obstoj diskriminacije zaradi spola (Kenney 2013, 41). Tega sicer ne smemo razumeti kot sklepa, da je temeljna premisa tega razlogovanja v osnovi zgrešena. Gre bolj za svarilo, naj intuitivne predstave o razlikah med spoloma (pa tudi o procesu sodnega odločanja), ki so pogosto osnovane na stereotipih, ne štejeemo za samoumevne, čeprav smo šele začeli dobro kalibrirati raziskave in zaenkrat razpolagamo le z obrisom dejanskega stanja (Malleson 2003, 8).

Drugi zadržek glede opiranja na ta argument o pomenu raznolikosti je bolj teoretične narave. Ta pristop ima namreč lahko problematične implikacije tako glede uveljavljenih predstav o sodnem odločanju (z vidika nekaterih temeljnih načel delovanja sodstva) kot glede razumevanja spola. Po eni strani spoznanje o spolu kot enem od dejavnikov, ki igrajo nezanemarljivo vlogo v procesu sodniškega odločanja, ustvarja napetost z institucionaliziranimi zahtevama po nepristranskosti in konsistentnosti odločanja (Malleson 2003, 9–12). Po drugi strani se v razpravah, ki se opirajo na to spoznanje, odpira nevarnost redukcionističnega pogleda na spol oziroma posameznikovo identiteto, ki je povezana s tem. Kot ugotavlja na primer Sally J. Kenney (2008), se tisti, ki raziskujejo vlogo spola v sodnem odločanju s te perspektive, še vedno pogosto ujamejo v esencialistično past, čeprav je ta nevarnost že dolgo eden od osrednjih poudarkov feministične teorije. V tem kontekstu torej pri iskanju prvobitnih razlik med moškimi in ženskami, ki se domnevno manifestirajo na sodiščih, posplošimo in zreduciramo mnogovrstne izkušnje, poglede in interese v arhetip sodnika oziroma sodnice in zanemarimo, da spol pravzaprav leži na presečišču številnih okoliščin, ki so oblikujejo posameznikovo identiteto, izkušnje, interese. V tem smislu gre npr. za opredelitev žensk kot monolitne družbene kategorije, »ženska kot enoten subjekt, opredeljen brez notranjih diferenc« (Švab 1997, 61). V pogosto navajani misli to pikro ubesedi na primer Elizabeth Spelman (1988, 159):

Esencializem me vabi, da tisto, kar razumem, da velja zame »kot žensko«, vzamem za nekakšno zlato zrno ženskosti, ki ga imajo vse ženske kot ženske; zato sodelovanje drugih žensk pri ustvarjanju zgodbe ni bistveno. Kako lepo: mnoge se izkažejo za eno in ta sem jaz.

Postulata uravnotežene zastopanosti žensk in moških v sodstvu torej ne moremo enoznačno utemeljiti z izboljšanjem kakovosti sojenja in delovanja sodstva na sploh, zato je treba razloge za to iskati tudi drugje.

Demokratska legitimnost in zaupanje v sodstvo

Drugi pristop k utemeljevanju pomena raznolikosti v personalni sestavi sodišč je mogoče izpeljati iz sodobnih teorij demokracije, zlasti z navezovanjem na sociološke in politološke uvide o legitimnosti in pomenu zaupanja v politične institucije v sodobnih demokratskih družbah. Na podlagi teh izhodišč se lahko znova navežemo na uvodno misel, da so sodišča politične ustanove, vendar v tem okviru to ne opozarja na način odločanja sodišč, temveč na njihov položaj v demokratski družbi in zahteve, ki se vežejo nanj.

Kot sem nakazal zgoraj, sodniška služba ni zgolj poklicna kariera, pri kateri je oseba »v službenem razmerju z Republiko Slovenijo« (1. člen ZSS),⁸ temveč sodniki in sodnice v okviru sodniške službe na sodiščih »izvajajo sodno oblast« (1. člen ZS).⁹ Glede na to se institucionalne zahteve demokratskega političnega sistema nanašajo na sodstvo v enaki meri, kot na katero koli drugo institucijo oblasti, čeprav v nekoliko drugačni obliki (Malleson 2003, 18). Seveda je treba demokratski substrat sodstva v osnovi iskati drugje kot na primer pri predstavi telesu ali drugih institucijah političnega sistema. Tradicionalno smo s prstom kazali na neodvisnost sodstva in nepristranskost sodniškega odločanja, v sodobni družboslovni misli pa najdemo tudi druge načine razumevanja demokratske legitimnosti in mehanizmov za njeno vzpostavitev oziroma vzdrževanje (gl. npr. Rosanvalon 2011). »V resnični demokraciji,« kot ugotavlja na primer Brenda Hale (2005, 285), »sodniki in sodnice ne morejo več zatrjevati legitimnosti zgolj na podlagi svojega pravnega znanja in družbene pomembnosti.« Zato se s časom tudi v zvezi sodišči začne pojavljati vprašanje (ne)reprezentativnosti v njihovi sestavi.

Pri tem velja izpostaviti, da reprezentativnost v tem okviru ni le temelj legitimnosti v normativnem pomenu, tj. kot standard oziroma merilo, na podlagi katerega je mogoče ovrednotiti oziroma utemeljiti delovanje neke politične institucije, temveč tudi v sociološkem (deskriptivnem) pomenu, pri čemer gre za dejansko vprašanje glede prepričanj in (ne)zaupanja ljudi v politične institucije (Pattison 2010, 785–88). Podobno kot pri prejšnji utemeljitvi raznolikosti je tudi v tem okviru vprašanje uravnotežene zastopanosti med sodniki in sodnicami pomembno zaradi potencialnih učinkov oziroma posledic, ki jih (lahko) ima na delovanje sodstva. A drugače kot zgoraj se v tem primeru raznolikost v sestavi sodišč ne odraža neposredno na sojenju, ampak bolj posredno, na podobi sodstva v javnosti in s tem povezanim (ne)zaupanjem v sodstvo. Težišče se torej premakne tudi k videzu ali percepciji, ki ga ima (ne)uravnotežena sestava sodstva, in učinkom te percepcije. Ker so sodišča del oblasti, sodniki in sodnice pa njene nosilke in nosilci, bi bilo v demokratskem političnem sistemu »strateško

⁸ Zakon o sodniški službi (Uradni list RS, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo, 91/09, 33/11, 46/13, 63/13, 69/13 – popr., 95/14 – ZUPJS15, 17/15, 23/17 – ZSSve, 36/19 – ZDT-1C in 34/23 – odl. US).

⁹ Zakon o sodiščih (Uradni list RS, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo, 45/08, 96/09, 86/10 – ZJNepS, 33/11, 75/12 – ZSPDSLS-A, 63/13, 17/15, 23/17 – ZSSve, 22/18 – ZSICT, 16/19 – ZNP-1, 104/20, 203/20 – ZIUPOPDVE in 18/23 – ZDU-10).

nespametno in simbolno problematično» (Rackley 2013b, 23), če položaje v tem okviru zasedajo pretežno osebe iz določene družbene skupine, stratum ali kategorije. Kljub omejeni teži, ki jo ima raznolikost v personalni sestavi sodstva, za demokratično utemeljitev sodne oblasti, je torej v literaturi prepoznana kot eden od dejavnikov, ki lahko vplivajo na zaupanje javnosti v sodišča in blažijo morebitni primanjkljaj demokratične legitimnosti (v sociološkem pomenu).

To je pomemben poudarek, saj je že skoraj pregovorno nizka stopnja zaupanja javnosti v sodstvo v zadnjih desetletjih ena od osrednjih skrbi glede delovanja pravosodnega sistema v Sloveniji. Če je bilo, kot ugotavlja na primer Igličar (2012, 96), še sredi devetdesetih let dvajsetega stoletja stanje tudi pri nas podobno kot drugje, je začelo po prelomu tisočletja zaupanje v sodišča najprej nihati, potem pa upadati. Če pogledamo čez palec, pa je »tretje desetletje [delovanja sodstva v samostojni državi] zaznamovalo zelo nizko zaupanje slovenske javnosti,« kot to vidi na primer Letnar Černič, pri čemer je problem prešel »iz območja tabu teme [...] v osrčje javne debate« (Letnar Černič 2021, 107–8).

Kljub temu pa sklep, ki ga lahko izpeljemo na podlagi teh ugotovitev, še zdaleč ni samoumeven. Najprej, empirična slika glede stopnje javnega zaupanja v sodstvo pri nas, na kateri so osnovane zgornje ugotovitve, ni povsem izostrena. V ponazoritev se primeroma navezujem na Strojina, ki pred strnjenim pregledom podatkov iz različnih študij pri nas opozori, da lahko dajo raziskave javnega mnenja »zelo različne rezultate glede na vzorec in način ocenjevanja ter tudi na kontekst drugih istočasnih vprašanj« (2013, 79–80). Kar lahko z večjo gotovostjo prepoznamo na presečišču posameznih raziskav, je določen trend oziroma gibanje, ki še sredi prejšnjega desetletja nikakor ni dajalo povoda za optimizem. A zadnje raziskave dajejo slutiti, da se stanje spreminja (glej npr. Valič 2022; European Commission 2022). Previdno lahko torej ugotovimo, da je bilo mogoče v zadnjih nekaj letih trend upadanja zaupanja v sodstvo zajezi oziroma ga nemara celo obrniti, pri tem pa stanje glede (ne)uravnotežene spolne sestave sodišč v grobem ostaja enako.

Slednja ugotovitev nas privede do drugega poudarka, ki je bistven za moj argument. Čeprav smo v obdobju, ko se je povečevala neuravnoteženost med sodnicami in sodniki, beležili upadanje javnomnenjske podpore sodstvu, te statistične korelacije ne moremo samodejno šteti za vzročno-posledično povezavo. S tem odpremo torej vprašanje dejavnikov, ki vplivajo na (ne)zaupanje v sodstvo, oziroma razlogov, ki botrujejo prikazanemu stanju. V eni od redkih analiz pri nas, ki so neposredno usmerjene k iskanju odgovora na to vprašanje, Štebe (2016, 177) v izhodišču strnjeno ugotavlja:

Obstaja vrsta dejavnikov, ki vplivajo na zaupanje pravosodju, od splošnih družbenih okoliščin ekonomskega in političnega nezadovoljstva prek vprašanj delovanja pravosodja, presoje njegove učinkovitosti in pravičnosti pa do ocen posameznih akterjev znotraj pravosodja in njihovih ravnanj ter različnih javno izpostavljenih afer.

Razlogi za pomanjkanje zaupanja v sodstvo pri nas so številni in kompleksni, a – razen pravkar nakazane izjeme – ni veliko empiričnih raziskav, ki bi podrobneje razčlenile ter celovito in sistematično pojasnile stanje v Sloveniji. Vendar je ključno, da se tudi v primerih, ko razprave o tem vprašanju izhajajo iz bolj teoretičnih temeljev (Igličar 2012; Peršak 2016; Vrabec 2018; Zalar 2011), spol sodnic oziroma sodnikov ne omenja med dejavniki (ne)zaupanja v sodstvo. Z drugimi besedami, (ne)uravnotežena spolna sestava slovenskih sodišč v tem kontekstu v strokovnem in znanstvenem diskurzu nikoli ni bila resno problematizirana.

A tudi če ostanemo na načelni ravni in doseganje raznolikosti na sodiščih štejemo kot pomemben prispevek k demokratični legitimnosti in zaupanju javnosti v sodstvo, se je treba vprašati, zakaj naj bi neuravnotežena sestava sodstva glede na spol vplivala na javno podobo sodstva in spodkopavala njegovo legitimnost. Eno od pomembnejših izhodišč pri iskanju odgovora na to vprašanje je ugotovitev, da je pomanjkanje raznolikosti pri porazdelitvi institucionalne moči v družbi tako ali drugače dojeta kot nepošteno, nepravilno. Kot pravi na primer Davina Cooper (2004, 7–8), je ena od predpostavk, na katerih temelji politika raznolikosti, da družbene in kulturne razlike ne bi smele biti hierarhično urejene. Zaradi pomanjkanja raznolikosti lahko sodstvo postane simbol družbenega izključevanja (Lawrence 2010, 197). To nas pripelje do zadnje utemeljitve raznolikosti kot vrednotnega temelja.

Pravičnost: enakost

Tretja argumentativna pot za utemeljitev prizadevanj za raznolikost oziroma uravnoteženo zastopanost spolov v sodstvu vodi prek načela enakosti kot ene od osrednjih prvin pravičnosti. V širšem političnem kontekstu je ta poudarek strnjeno in neposredno ubesedila na primer Anne Phillips (1998, 229):

Eden najmočnejših argumentov za enako zastopanost spolov je preprosto pravičnost: očitno in groteskno nepošteno je, da moški monopolizirajo zastopstvo. Če ne bi bilo ovir, ki bi določenim skupinam ljudi preprečevale vstop v politično življenje, bi pričakovali, da bodo položaji političnega vpliva naključno porazdeljeni med oba spola in vse etnične skupine, ki sestavljajo družbo.

Tudi če se omejimo posebej na sodstvo, je v literaturi koncept raznolikosti pogosto umeščen v diskurz o varstvu pred diskriminacijo oziroma zagotavljanju enakosti (Kenney 2013; Albertyn 2014; Rackley 2013b; Cooper 2004; Malleson 2003; Wald 2011). Jedro argumenta, ki se sicer skoraj brez izjeme pojavlja v kontekstu podzastopanosti žensk, je mogoče povzeti v dveh korakih. Prvič, težko trdimo, da obstajajo določene osebne lastnosti ali značilnosti, pa naj bodo biološke ali pa družbeno pridobljene, zaradi katerih bi bili bodisi moški bodisi ženske na splošno primernejši za izvajanje javnih funkcij, kar bi upravičevalo njihovo prevlado v organih odločanja, in sicer od klasičnih predstavniških institucij, kot

je parlament, do sodišč (Malleson 2003). Z drugimi besedami, ženske in moški so načeloma enako sposobni za opravljanje sodniške službe. Drugič, glede na to je mogoče nesorazmerno nizko stopnjo udeležbe bodisi moških bodisi žensk v sodstvu vsaj delno pripisati določenim strukturnim oviram, s katerimi se soočajo na karierni poti do položajev v sodni veji oblasti, bodisi v preteklosti bodisi dandanes (Malleson 2003). Z drugimi besedami, nekatere prvine naše družbene ureditve imajo diskriminatorne učinke, saj neupravičeno nesorazmerno zadevajo le osebe podzastopanega spola in jih postavljajo v deprivilegiran položaj, s tem ko spodkopavajo njihove enake možnosti za sodelovanje v kontekstu pravosodnih institucij.

Drugače kot pri doslej obravnavanih argumentih v tem okviru uravnotežena zastopanost sodnic in sodnikov v osnovi ni pomembna zaradi potencialnih učinkov oziroma posledic, ki jih (lahko) ima na delovanje sodstva. Ne gre torej za to, da raznolikost prispeva h kakovostnejšemu sodnemu odločanju ali utrjuje demokratično legitimnost sodstva in krepi javno zaupanje vanj (Albertyn 2014, 271–72). V jedru argumenta je prepričanje, da posamezniki ne smejo biti nepravilno privilegirani zaradi dejavnikov, ki niso povezani z njihovo zmožnostjo opravljanja določene vloge (Hale 2005).

Ni torej težko videti, zakaj je razprava o raznolikosti v sodstvu pogosto del prizadevanj za enakost spolov. Kot izhaja na primer iz poročila Komisije Sveta Evrope za učinkovitost pravosodja (CEPEJ):

V okviru zaposlovanja in napredovanja sodnikov enakost spolov pomeni, da imajo tako ženske kot moški enak dostop do sodniškega poklica ter enako prepoznavnost, pooblastila, odgovornost in sodelovanje na vseh ravneh sodstva, kar jim omogoča, da si prizadevajo za spremembo delovnega mesta in poklicno napredovanje na podlagi sposobnosti. (CEPEJ 2022b)

Uravnotežena zastopanost žensk in moških pri političnem in javnem odločanju je torej eden od ključnih kazalnikov enakosti spolov in polnega uživanja človekovih pravic, kar je pogoj za enakost, socialno pravičnost in kohezijo (Council of Europe 2017).

Če potrebo po raznolikosti razumemo tako, da izhaja iz družbene skrbi za enakost spolov in boja proti diskriminaciji, je mogoče smiselno pojasniti še eno bistveno prvino razprav o uravnoteženosti po spolu v okviru sodstva. In sicer, zakaj pozivi k obravnavi problema pomanjkanja uravnoteženosti na sodiščih pogosto – vsaj implicitno – pomenijo potrebo po implementaciji različnih pozitivnih ukrepov oziroma posebnih ukrepov za spodbujanje enakosti, vključno z ukrepi prednostnega obravnavanja.¹⁰ Strnjeno, pri pozitivnih ukrepih gre za posebno

¹⁰ V pravnem diskurzu pri nas je v tem kontekstu še vedno pogosto v rabi manj primeren termin »pozitivna diskriminacija«, ki se mu bom v tem besedilu izognil, ker daje vsebinsko neustrezen poudarek pri razumevanju vloge prava pri spopadanju z diskriminacijo in spodbujanju enakosti (glej npr. Waddington in Bell 2011, 1507–11; Gerapetritis 2016, 2–3). V nadaljevanju besedila uporabljam termin »pozitivni

vrsto instrumentov v okviru prava varstva pred diskriminacijo, katerih cilj je običajno s proaktivnim zagotavljanjem posebnih spodbud, ugodnosti, pomoči ali prednosti izboljšati dejanski položaj družbene skupine, ki je v določenem družbenem kontekstu, kot je na primer pravosodje, prikrajšana zaradi ene od osebnih okoliščin, kot je na primer spol. Po tovrstnih ukrepih, ki so pravilomačasne narave in morajo biti v skladu z načelom sorazmernosti (Waddington in Bell 2011, 1511–15), običajno posežemo pri naslavljanju strukturnih oblik diskriminacije (O'Conneide 2006, 354), pri katerih gola prepoved diskriminacije kot neenakega obravnavanja, utemeljena na formalnem razumevanju enakosti, ni prinesla potrebnih sprememb na zadevnem področju. Sprejemanje pozitivnih ukrepov temelji na vsebinskem razumevanju enakosti (npr. Fredman 2011, 235–37), kar pogosto zahteva tudi spremembe v institucionalnih pravilih in praksah, ki so vzpostavljeni v določenem družbenem kontekstu (Agencija Evropske unije za temeljne pravice in Svet Evrope 2021), na primer v načinu imenovanja ali napredovanja na položaje v sodstvu. Če torej v neuravnoteženosti spolov v sodstvu prepoznamo simptom nakazane strukturne neenakosti v družbi, so lahko pozitivni ukrepi dopusten in primeren mehanizem za naslavljanje takšnega stanja v spolni strukturi sodišč.

Argument, kot sem ga strnjeno povzel doslej, zdrži, dokler ostanemo na abstraktni ravni. Ko se z abstraktnega imperativa enakosti spolov pomaknemo na obravnavo konkretne družbene situacije v času in prostoru, stvari hitro postanejo bolj zapletene. Ni namreč težko prepoznati, zakaj v institucionalnem kontekstu sodstva v Sloveniji predstavljeni argument enakosti ne more samodejno utemeljiti vsakršnega sklicevanja na potrebo po raznolikosti oziroma uravnoteženi zastopanosti. V tem kontekstu neuravnotežena zastopanost žensk ali moških ni problematična sama po sebi, temveč se pomanjkanje raznolikosti vzpostavlja kot problem, ker signalizira neenake (izhodiščne) možnosti za polno uveljavitev enega spola v okviru sodstva. Utemeljenost sklicevanja na ta argument za raznolikost je torej močno odvisna od širšega družbenega konteksta; ne velja avtomatično za moške ali ženske ne glede na zgodovinsko dinamiko razmerij moči med spoloma in/ali trenutno stanje (ne)enakosti spolov na določenem področju ter širše, v družbi nasploh. V tem smislu »logika« argumenta ne deluje nujno simetrično, tj. ne glede na to, katera skupina je podzastopana. Z drugimi besedami, gre (tudi) za vprašanje razlogov, ki botrujejo neuravnoteženi zastopanosti. Neuravnotežena zastopanost na sodiščih v korist žensk pri nas bi bila s tega vidika problematična le, če bi se izkazalo, da v pravosodju (v povezavi z dejavniki v širši družbi) obstajajo na primer določene sistemske pristranskosti, ki omejujejo možnosti moških. Kot bom primeroma nakazal v nadaljevanju, pa že bežen pogled na razmere pri nas ne daje nikakršne podlage za sklepanje v tej smeri.

ukrepi« za raznovrstne ukrepe, ki vključujejo tako spodbujevalne ukrepe, ki dajejo posebne ugodnosti ali uvajajo posebne spodbude za osebe v manj ugodnem položaju, kot ukrepe prednostnega obravnavanja, ki ob enakem izpolnjevanju predpisanih meril in pogojev dajejo prednost osebam z določeno osebno okoliščino (glej na primer drugi odstavek 17. člena Zakon o varstvu pred diskriminacijo (Uradni list RS, št. 33/16 in 21/18 – ZNOrg), v nadaljevanju ZVarD).

Tako na primer v okviru politike enakosti spolov v EU najdemo ključne položaje na političnem, gospodarskem in t. i. družbenem področju pod zbirnim geslom moč (Gender Equality Index 2017, 2017). Če v tem kontekstu govorimo o dostopu žensk in moških do položajev družbene moči, je očitno, da so razmere v sodstvu precej drugačne kot v drugih sferah javne oblasti, na primer v predstavniskem telesu, na vodilnih položajih znotraj političnih strank, v gospodarstvu in širše, na primer na vodilnih mestih v izobraževalnih in raziskovalnih ustanovah, medijih in kulturi. Skoraj v vseh ostalih sferah – ponekod bolj, drugje manj – je namreč neuravnotežena zastopanost na položajih moči v korist moških.

Če se v nadaljevanju omejimo le na politično sfero, so razlogi za vztrajno nizko prisotnost žensk na mestih odločanja številni in medsebojno povezani. Primeroma navajam strnjeno razčlenitev iz pregleda razvoja na tem področju (Robnik 2016, 50):

Razlogov za nizko zastopanost žensk v politiki je več: ženske npr. pogosteje kot moški dvomijo o svojih sposobnostih in veščinah. Zaradi še vedno precej tradicionalne porazdelitve skrbstvenih obveznosti se pojavi vprašanje količine razpoložljivega časa in kako velika ovira za politično udejstvovanje so dolgi delavniki, obveznosti v manj ugodnem času (npr. vikendi, zvečer). Ker političark ni veliko, deklice in mlade ženske niti nimajo vzornic, neredko pa skozi socializacijo dobivajo subtilna sporočila, da je politika stvar moških.

V kolikšni meri bi bilo mogoče – z ekstrapolacijo iz navedenega primera – prepoznati omenjene dejavnike tudi v kontekstu sodstva, kjer je dejansko stanje glede zastopanosti žensk in moških v pretežnem delu nasprotno stanju v politiki? Morda se po eni strani še zdi sprejemljiva hipoteza, da se zaradi »tradicionalne porazdelitve skrbstvenih obveznosti med spoloma« in s tem povezane »količine razpoložljivega časa« ženske pogosteje odločijo za kariero v sodstvu, kjer bi lahko bila stabilnost zaposlitve in delovnega časa večja, kot to domnevno velja na primer v politiki ali gospodarstvu. A to po drugi strani ne pomeni samodejno, da so moški zaradi navedenih družbenih okoliščin soočeni s posebnimi strukturnimi preprekami, ki jih ovirajo pri dostopu do sodniških mest. Poleg tega, kot sem nakazal na začetku članka, se ženske ne koncentrirajo le v sodstvu, temveč njihovo število vztrajno raste v vseh pravniških poklicih v pravosodju, vključno z odvetništvom, ki je kot svoboden poklic tudi po parametrih iz zgornjega navedka, kot so »dolgi delavniki, obveznosti v manj ugodnem času«, bližje gospodarstvu kot delu v javni upravi. Nadalje, okoliščina, da »ženske pogosteje kot moški dvomijo o svojih sposobnostih in veščinah«, ni najbolj skladna s tem, da torej bistveno pogosteje kot moški zasedejo enega od najvplivnejših položajev v okviru državne oblasti, ki služi celo kot »model pravniškega poklica« nasploh (Igličar in Štajnpihler Božič 2018, 410). Podobno v kontekstu iskanja razlogov za skromno število moških v sodniških vrstah ni mogoče prepričljivo trditi, da mladi pravniki nimajo vzornikov, ki bi jih spodbudili, da bi se pogosteje ozirali

h karieri v sodstvu. Navsezadnje so na primer položaj predsednika Vrhovnega sodišča, ki je pogosto obraz sodstva v javnosti, doslej vedno zasedali sodniki. Prav tako se zdi neprepričljiva hipoteza, da v naši (pravni) kulturi moški pogosto »skozi socializacijo dobivajo subtilna sporočila«, da sodstvo v resnici »ni stvar moških«, temveč domena žensk, kjer moški nimajo kaj iskati.

Glede na takšno stanje torej ni na mestu nekritično iskanje vzporednic med sodstvom in drugimi položaji institucionalizirane družbene moči, ko gre za vprašanje dejavnikov, pod vplivom katerih se je oblikovala spolna struktura na teh področjih, ampak je potreben nekoliko bolj niansiran pristop. Podobno kot pri drugih dveh izhodiščih za iskanje pomena raznolikosti je tudi v tem okviru vse, kar lahko z gotovostjo ugotovimo, le naslednje: raziskovanje poklicne segregacije po spolu pri nas se doslej še ni posebej osredotočilo na tradicionalne pravniške poklicne vloge in postopne spremembe, do katerih je prišlo v zadnjih 30 letih, ki so spolno strukturo v sodstvu (in širše v pravosodju) obrnile skoraj na glavo. Če se na primer ozremo v tujino, k drugim pravnim sistemom, v katerih je v zadnjih desetletjih prišlo do (znatnega) upada moških med sodniki, primerjalne študije pazljivo ugotavljajo, da za temi spremembami stoji na primer bolj nezainteresiranost za sodniški poklic in drugačne poklicne aspiracije moških (Schultz in Shaw 2013, 14). Težko pa najdemo kakršnokoli zanesljivo oporo za to, da bi bil razlog za te spremembe strukturna diskriminacija moških.

SKLEP

Tudi če sprejmemo izhodišče, po katerem so »nepolitična sodišča [...] mit« (Toplak 2021), sodniki pa nujno »politični igralci« iz uvodnega navedka (Shapiro 1964), to sicer ne pomeni, da je mogoče med sodišči in drugimi političnimi ustanovami prav v vseh strukturnih vidikih in načinu njihovega delovanja potegniti vzporednice. Po drugi strani pa lahko na podlagi teh izhodišč ugotovimo, da sodišča zagotovo niso le strokovno-tehnični organi, ki mehansko reproducirajo zakon na konkretnem primeru, kar bi pomenilo, da je povsem brezpredmetno, komu nadenemo sodniško togo.

V tem članku sem skušal pokazati, da obstaja vmesni prostor med povsem formalnim in instrumentalnim (prim. Bourdieu 1987) razumevanjem položaja in vloge sodišč kot političnih ustanov – prostor, v katerem je mogoča tudi legitimna razprava o vprašanju, kdo so oziroma kdo naj bodo sodniki oziroma sodnice. Trdim, da je razprava o tem pomembna, saj je mogoče ob specifičnih razmerah glede spolne strukture sodstva pri nas že nekaj časa zaznati določeno nelagodje, iz katerega se na površje neredko prebijejo (le) najbolj radikalni glasovi, ki jih ilustrativno navajam v uvodu.

Brbotanje, ki ga je mogoče slutiti pod površjem, ko se pri nas omeni vprašanje spola v kontekstu sodstva, nakazuje, da je čas za to razpravo zrel. Glede na to sem v članku želel opozoriti na dejstvo, da nekateri osnovni parametri, po katerih bi moral potekati ta razprava, zaenkrat temeljijo bolj na naših ugibanjih kot na zanesljivih empiričnih dognanjih. S tem besedilom skušam zapolniti le manjši del

te vrzeli, in sicer glede vprašanja, zakaj bi lahko stanje glede zastopanosti žensk in moških v sodstvu, kot se je v zadnjih desetletjih oblikovalo pri nas, razumeli kot problem, ki terja sistemsko intervencijo. Z opiranjem na vsebinske temelje, ki so se glede tega vprašanja izoblikovali v literaturi, izpostavim zlasti vrednoto raznolikosti, s katero sem povezal prizadevanja za izboljšanje kakovosti sojenja, vzpostavljanje in vzdrževanje demokratične legitimnosti in javnega zaupanja v sodstvo ter enakost (spolov) v smislu odpravljanja nepravilnih strukturnih ovir, ki stojijo na poti določenim družbenim kategorijam pri dostopu do sodniških mest. Pri razčlenitvi teh teoretičnih temeljev pa se je izkazalo, da ni povsem jasno, v kolikšni meri se je mogoče samodejno opreti nanje v razmerah na terenu, kot jih kažejo številke pri nas.

V luči navedenega sem želel v članku navsezadnje posvariti pred nekritičnim in zaletavim sprejemanjem ukrepov, s katerimi bi naslovili podzastopanost moških v sodstvu. V tem kontekstu so prvi v vrsti pozitivni ukrepi kot poseben instrument prava varstva pred diskriminacijo. Zanašajoč se na vzporednice z Državnim zborom in drugimi političnimi ustanovami imamo pred očmi zlasti spolne kvote kot ene od oblik prednostnega obravnavanja. Vendar tovrstnih ukrepov, kot sem nakazal zgoraj, ni pravno dopustno samodejno uvajati takoj, ko ugotovimo, da je zastopanost žensk in moških v nekem kontekstu neuravnotežena. To so načrtno zastavljeni ukrepi, ki jih pravo dopušča le v specifičnih dejanskih okoliščinah, ob temeljiti predhodni preučitvi dejanskega stanja in le za dosego posebej opredeljenih ciljev, predvsem pa morajo biti takšni ukrepi tudi skrbno oblikovani in odkrito implementirani, da zadostijo načelu sorazmernosti (glej npr. 17. in 18. člen ZVarD). V nasprotnem primeru t.i. »pozitivna« diskriminacija moških v teoriji namreč pomeni le »navadno« diskriminacijo žensk v praksi.

LITERATURA

- Agencija Evropske unije za temeljne pravice in Svet Evrope. 2021. *Priročnik o Evropskem protidiskriminacijskem pravu*. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije.
- Albertyn, Catherine. 2014. »Judicial Diversity.« V: *The Judiciary in South Africa*, Cora Hoexter (ur.) in Morné Olivier (ur.), 245–87. Claremont, Cape Town: Juta and Co.
- Avbelj, Matej. 2019. »Pomen ideologije pri sojenju.« *Pravnik* 74 (7–8): 437–62.
- Boigeol, Anne. 2003. »Male Strategies in the Face of the Feminisation of a Profession: The Case of the French Judiciary.« V: *Women in the World's Legal Professions*, Ulrike Schultz (ur.) in Gisela Shaw (ur.), 401–18. Oñati International Series in Law and Society, Oxford, Portland (OR): Hart Publishing.
- Boigeol, Anne. 2013. »Feminisation of the French "Magistrature": Gender and Judging in a Feminised Context.« V: *Gender and Judging*, Ulrike Schultz (ur.) in Gisela Shaw (ur.), 125–43. Oñati International Series in Law and Society, Oxford, Portland (OR): Hart Publishing.
- Bourdieu, Pierre. 1987. »The Force of Law: Toward a Sociology of the Juridical Field.« *Hastings Law Journal* 38 (1987): 805–853.
- Boyd, Christina L., Lee Epstein in Andrew D. Martin. 2010. »Untangling the Causal Effects of Sex on Judging.« *American Journal of Political Science* 54 (2): 389–411.

- Brubaker, Rogers. 2017. *Grounds for Difference*. Reprint edition. Cambridge, MA, London: Harvard University Press.
- Cain, Patricia. 1989. »Feminist Jurisprudence: Grounding the Theories.« *Berkeley Women's Law Journal* 4 (2): 191–214.
- CEPEJ, The European Commission for the Efficiency of Justice. 2022a. »European Judicial Systems CEPEJ Evaluation Report 2022 Evaluation Cycle (2020 Data).« Strasbourg: Council of Europe. <https://rm.coe.int/cepej-report-2020-22-e-web/1680a86279>, 31. januar 2024.
- CEPEJ, The European Commission for the Efficiency of Justice. 2022b. »Guidelines on Gender Equality in the Recruitment and Promotion of Judges.« Dostopno prek <https://rm.coe.int/cepej-2022-10-guidelines-on-gender-equality-en-adopted/1680a95679>, 8. junij 2023.
- Cooper, Davina. 2004. *Challenging Diversity: Rethinking Equality and the Value of Difference*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Council of Europe. 2017. »Achieving Balanced Participation of Women and Men in Political and Public Decision-Making: A Gender Equality and Democratic Requirement. Council of Europe Gender Equality Strategy.« <https://rm.coe.int/participation-femmes-et-hommes-brochure-en-a5/168078549f>, 8. junij 2023.
- Council of Europe. 2018. »Council of Europe Gender Equality Strategy 2018–2023.« <https://www.coe.int/en/web/genderequality/gender-equality-strategy>, 8. junij 2023.
- Čufar, Kristina. 2023. »Prescriptive Descriptions: Reason-Emotion Binary through Feminist Critique.« V: *Legal Reasoning and Cognitive Science: Topics and Perspectives*, Marco Brigaglia (ur.) in Corrado Roversi (ur.), 329–52. Palermo: Diritto e questioni pubbliche / Recognise.
- Dovi, Suzanne, in Francy Luna. 2020. »Women “Doing” the Judiciary: Rethinking the Justice Argument for Descriptive Representation.« *Politics, Groups, and Identities* 8 (4): 790–802.
- Državni zbor Republike Slovenije. 2015. »Resolucija o Nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020.« *Uradni list RS*, št. 84/15.
- Državni zbor Republike Slovenije. 2023. »Resolucija o Nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2023–2030.« *Uradni list RS*, št. 105/23–8772.
- Državno odvetništvo Republike Slovenije. 2023. »Letno Poročilo o delu Državnega odvetništva Republike Slovenije za leto 2022.« Ljubljana: Državno odvetništvo Republike Slovenije. https://www.dodv-rs.si/fileadmin/datoteke/dokumenti/LETNO_POROCILO/Letno_porocilo_o_delu_Drzavnega_odvetnistva_RS_za_leto_2022.docx, 31. januar 2024.
- Duarte, Madalena, Paula Fernando, Conceição Gomes in Ana Oliveira. 2014. »The Feminization of the Judiciary in Portugal: Dilemmas and Paradoxes.« *Utrecht Law Review* 10 (1): 29–43.
- European Commission. 2022. »Flash Eurobarometer 503: Perceived Independence of the National Justice Systems in the EU among General Public – January 2022 (Report).« Brussels: European Commission. file:///C:/Users/%C5%A0tajnpihler/Downloads/Perceived_independence_justice_in_EU_general%20public_fl_503_en-2.pdf, 11. julij 2023.
- Feenan, Dermot. 2008. »Women Judges: Gendering Judging, Justifying Diversity.« *Journal of Law and Society* 35 (4): 490–519.
- Fredman, Sandra. 2011. *Discrimination Law*. Druga izdaja. Oxford: Oxford University Press.
- Gender Equality Commission, Council of Europe. 2017. »Balanced Participation of Women and Men in Decision-Making – Analytical Report – 2016 Data.« Strasbourg: Council of Europe. <https://edoc.coe.int/en/gender-equality/7659-balanced-participation-of-women-and-men-in-decision-making-analytical-report-2016-data.html>, 14. junij 2023.
- Gender Equality Index 2017. »Measuring Gender Equality in the European Union 2005–2015 – Report. 2017.« Luxembourg: European Institute for Gender Equality. <https://eige.europa.eu/>

- publications/gender-equality-index-2017-measuring-gender-equality-european-union-2005-2015-report, 7. avgust 2020.
- Gerapetritis, George. 2016. *Affirmative Action Policies and Judicial Review Worldwide*. Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London: Springer International Publishing.
- Gilligan, Carol. 1993. *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development*. Cambridge MA, London: Harvard University Press.
- Gómez-Bahillo, Carlos, Carmen Elboj-Saso in Celia Marcén-Muño. 2016. »The Feminization of the Spanish Judiciary.« *Convergencia Revista de Ciencias Sociales* 70 (2016): 1–25.
- Guarnieri, Carlo, in Patrizia Pederzoli. 2002. *The Power of Judges: A Comparative Study of Courts and Democracy*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Haire, Susan, in Laura P. Moyer. 2019. »Gender, Law, and Judging.« V: *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. <https://oxfordre.com/politics/display/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-106>, 7. 7. 2023.
- Hale, Lady. 2005. »Making a Difference – Why We Need a More Diverse Judiciary.« *Northern Ireland Legal Quarterly* 56: 281–92.
- Mrženjak, Majda, Živa Humer in Mojca Frelj. 2018. *Izobraževalna in poklicna spolna segregacija v skrbstvenem sektorju: Boys in Care: nacionalno poročilo – Slovenija*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Hunter, Rosemary. 2015. »More than Just a Different Face? Judicial Diversity and Decision-Making.« *Current Legal Problems* 68 (1): 119–41.
- Igličar, Albin. 2012. »Sodstvo kot družbeni podsistem in javnost.« *Zbornik znanstvenih razprav* 72: 79–115.
- Igličar, Albin, in Tilen Štajnpihler Božič. 2018. *Pogledi sociologije prava*. Ljubljana: Lexpera, GV založba.
- Kenney, Sally. 2008. »Thinking About Gender and Judging.« *International Journal of the Legal Profession* 15 (1–2): 87–110.
- Kenney, Sally. 2013. *Gender and Justice: Why Women in the Judiciary Really Matter*. New York: Routledge.
- Lawrence, Sonia. 2010. »Reflections: On Judicial Diversity and Judicial Independence.« V: *Judicial Independence in Context*, Lorne Sossin (ur.) in Adam M. Dodek (ur.), 193–219. Toronto: Irwin Law.
- Letnar Černej, Jernej. 2021. »Sodstvo.« V: *30 let Slovenske Države*, Darko Darovec (ur.) in Dimitrij Rupel (ur.), 105–10. Koper, Marežice: Inštitut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe kulture in okolja; Založba Annales; Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- Loughlin, Martin. 2017. *Political Jurisprudence*. Oxford: Oxford University Press.
- Mack, Kathy, in Sharyn Roach Anleu. 2012. »In-Court Judicial Behaviours, Gender and Legitimacy.« *Griffith Law Review* 21 (3): 728–51.
- Malleson, Kate. 2003. »Justifying Gender Equality on the Bench: Why Difference Won't Do.« *Feminist Legal Studies* 11 (1): 1–24.
- Malleson, Kate. 2022. »Values Diversity in the United Kingdom Supreme Court: Abandoning the "Don't-Ask-Don't-Tell" Policy.« *Journal of Law and Society* 49 (1): 3–22.
- McGuire, Kevin T. 2006. »The Judicial Process and Public Policy.« V: *The Oxford Handbook of Political Institutions*, Sarah A. Binder (ur.), R. A. W. Rhodes (ur.) in Bert A. Rockman (ur.), 535–54. Oxford: Oxford University Press.
- McIntyre, Joe. 2020. *The Judicial Function: Fundamental Principles of Contemporary Judging*. Singapore: Springer.

- Milharčič-Hladnik, Mirjam. 1995. *Šolstvo in učiteljice na Slovenskem*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Notarska zbornica Slovenije. 2024. »Imenika notarjev, notarskih pomočnikov in notarskih pripravnikov.« [https://www.notar-z.si/upload/files/IMENIK%20za%20OBJAVO%206_2_2024\(7\).xls](https://www.notar-z.si/upload/files/IMENIK%20za%20OBJAVO%206_2_2024(7).xls), 31. 1. 2024.
- O'Conneide, Colm. 2006. »Positive Action and the Limits of Existing Law.« *Maastricht Journal of European and Comparative Law* 13 (3): 351–64.
- Odvetniška zbornica Slovenije. 2024. »Imenik odvetnikov.« <https://www.odv-zb.si/odvetniska-zbornica/imenik/imenik-odvetnikov/>, 10. 2. 2024.
- Pattison, James. 2010. »Legitimacy.« V: *Encyclopedia of Political Theory*, Mark Bevir (ur.), 785–788. <https://sk.sagepub.com/reference/politicaltheory/n254.xml>, 12. 7. 2023.
- Peršak, Nina. 2016. »Procedural Justice Elements of Judicial Legitimacy and Their Contemporary Challenges.« *Oñati Socio-Legal Series* 6 (3): 749–70.
- Petrič, Ernest. 2016. »The Role of Constitutional Courts in the Implementation of the Rule of Law in States in Transition.« V: *Constitutional Court of the Republic of Slovenia: 25 Years*, 169–79. Ljubljana: Ustavno sodišče Republike Slovenije.
- Phillips, Anne. 1998. »Democracy and Representation: Or, Why Should It Matter Who Our Representatives Are?« V: *Feminism and Politics: Oxford Readings in Feminism*, Anne Phillips (ur.), 224–40. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Plesničar, M. Mojca. 2015. »Dobri in manj dobri razlogi za razlike v kaznovanju.« *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 66 (2): 116–27.
- Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani. 2024. Število diplomantk in diplomantov Pravne Fakultete Univerze v Ljubljani 1976–2023. Podatki pridobljeni po zaprosilu, in sicer posebej za potrebe raziskave, shranjeno pri avtorju.
- Rackley, Erika. 2013a. »Rethinking Judicial Diversity.« V: *Gender and Judging*, Ulrike Schultz (ur.) in Gisela Shaw (ur.), 501–19. Oxford, Portland (OR): Hart Publishing.
- Rackley, Erika. 2013b. *Women, Judging and the Judiciary: From Difference to Diversity*. Abingdon: Routledge.
- Rehder, Britta. 2007. *What Is Political about Jurisprudence? Courts, Politics and Political Science in Europe and the United States. Contemporary Readings in Law and Social Justice*. <https://www.semanticscholar.org/paper/WHAT-IS-POLITICAL-ABOUT-JURISPRUDENCE-COURTS%2C-AND-Rehder/e656ab935cb11b2a12ca40e3cd3e624dd4e515b4>, 6. junij 2023.
- Ringelheim, Julie. 2008. »Diversity and Equality: An Ambiguous Relationship. Reflections on United States Case Law on Affirmative Action in Higher Education.« V: *The Politics of Diversity in Europe*, Gavan Titley (ur.) in Alana Lentin (ur.), 31–44. Strasbourg: Council of Europe.
- Robnik, Sonja. 2016. *Enakost spolov – (Še) nedokončana zgodba: Pregled razvoja na področju enakosti spolov v Sloveniji, 1991–201*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.
- Rosanvallon, Pierre. 2011. *Democratic Legitimacy: Impartiality, Reflexivity, Proximity*. Princeton, Oxford: Princeton University Press.
- Schultz, Ulrike, in Gisela Shaw. 2013. »Introduction: Gender and Judging: Overview and Synthesis.« V: *Gender and Judging*, Ulrike Schultz (ur.) in Gisela Shaw (ur.), 3–48. Oxford, Portland (OR): Hart Publishing.
- Shapiro, Martin. 1964. »Political Jurisprudence.« *Kentucky Law Journal* 52 (2): 294–345.

- Spelman, Elizabeth V. 1988. *Inessential Woman: Problems of Exclusion in Feminist Thought*. Boston: Beacon Press.
- Štebe, Janez. 2016. »Razumevanje nizke stopnje zaupanja v pravosodje v Sloveniji v primerjalni perspektivi.« *Teorija in praksa* 53 (posebna številka): 174–97.
- Strojin, Gregor. 2013. »Odnosi z mediji v sodstvu.« *Pravosodni bilten* 2013 (2): 79–110.
- Šugman Stubbs, Katja, in Mojca M. Plesničar. 2020. »Psihološki vidiki sodniškega odločanja: od objektivnosti k subjektivnosti in spet nazaj.« *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 71 (3): 194–207.
- Švab, Alenka. 1997. »Ženske kot manjšina skozi spremembe v feminizmu drugega vala.« *Družboslovne razprave* 13 (24–25): 59–76.
- Toplak, Jurij. 2021. »Ura moči: je Slovenija pravna država ali so sodniki zgolj politični igralci?« Siol.net. <https://siol.net/novice/slovenija/ura-moci-je-slovenija-pravna-drzava-ali-so-sodniki-zgolj-politichni-igralci-video-555027>, 2. februar 2024.
- Valič, Tamara B. 2022. »Zadovoljstvo z delovanjem sodišč pri splošni javnosti 2021 – Telefonska Raziskava.« Nova Gorica: Vrhovno sodišče Republike Slovenije; Fakulteta za uporabne družbene študije v Novi Gorici. https://www.sodisce.si/mma_bin.php?static_id=20220912143212, 11. 7. 2023.
- Vrabec, Jaša. 2018. »Kako izboljšati zaupanje v sodstvo s postopkovno pravičnostjo?« *Pravna praksa* 37 (41/42): 6–8.
- Waddington, Lisa, in Mark Bell. 2011. »Exploring the Boundaries of Positive Action under EU Law: A Search for Conceptual Clarity.« *Common Market Law Review* 48 (5): 1503–26.
- Wald, Eli. 2011. »A Primer on Diversity, Discrimination, and Equality in the Legal Profession or Who Is Responsible for Pursuing Diversity and Why.« *Georgetown Journal of Legal Ethics* 24: 1079–1142.
- Weinshall, Keren. 2021. »Courts and Diversity: Normative Justifications and Their Empirical Implications.« *The Law & Ethics of Human Rights* 15 (2): 187–220.
- Whitehead, Jason E. 2014. *Judging Judges: Values and the Rule of Law*. Durham, North Carolina: Baylor University Press.
- Wilson, Madam Justice Bertha. 1990. »Will Women Judges Really Make a Difference?« *Osgoode Hall Law Journal* 28 (3): 507–22.
- Woodward, Alison E. 2002. *Going for Gender Balance – A Guide for Balancing Decision-Making. Good Practices to Achieve Gender-Balanced Representation in Political and Social Decision-Making*. Strasbourg: Council of Europe. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805916b4>, 10. februar 2024.
- Zalar, Boštjan. 2011. »Globalizacija, demokracija, zaupanje v sodstvo in vloga intelektualcev.« *Pravna praksa* 30 (27): II–VIII.
- Zobec, Jan. 2014. »O slovenski ustavnosti.« *Dignitas* 61/62: 13–58.
- Zupančič, Boštjan M. 2013. *Prva od suhih krav*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

BALANCING THE (JUDICIARY) POWER: UNDERSTANDING THE ROLE OF GENDER IN THE JUDICIARY

Abstract. *In the last decade, the gender imbalance in the composition of the judiciary has sporadically been raised as a problem in professional, political and broader public discourse in Slovenia. Warnings about the growing number of women among judges, often framed as the feminisation of the judiciary, come in waves and oscillate in terms of the weight and reach attributed to them by the professional and general public. The article concisely reviews the key theoretical arguments, especially those related to the value of diversity, which can serve as a basis for a reasoned and evidence-based discussion on the need for gender balance in this context. By applying these arguments to the situation on the ground as it has developed in Slovenia over the last decades, among other things, the article aims to demonstrate what we really know about the key parameters that frame these social and legal developments in Slovenia and where we may be just guessing and caution is warranted while calling for the implementing of measures to address the current state of affairs.*

Keywords: *judiciary, courts, gender balance, feminisation, diversity, gender equality, legitimacy.*

